

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет мистецтв
Кафедра образотворчого мистецтва

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Р. Пильнік
« ____ » _____ 2024 р.

Реєстраційний № _____
« ____ » _____ 2024 р.

ВІДТВОРЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В ПОРТРЕТІ ЗАСОБАМИ
ОБРАЗОТВОРЧОСТІ

Кваліфікаційна робота
студентки групи ЗОМ–20
ступінь вищої освіти бакалавр
спеціальності 014.12 Середня освіта
(Образотворче мистецтво)

Беспалової Анастасії Андріївни

Керівник: старший викладач

Мішуровський Віктор Васильович

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS ___ Кількість балів ___

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Беспалова Анастасія Андріївна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВІДТВОРЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В ПОРТРЕТІ.....	6
1.1 Поняття портрету та його роль у мистецтві.....	6
1.2 Історичний огляд розвитку портретного мистецтва.....	9
1.3 Психологічний вимір відтворення особистості.....	12
Висновки до розділу 1.....	15
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ ПОРТРЕТУ НА ТЕМУ «ПОРТРЕТ АЛЛИ ГОРСЬКОЇ».....	18
2.1.Особливості виконання особистісного портрету.....	18
2.2.Зародження ідеї кваліфікаційної роботи.....	19
2.3. Пошук композиції, колористичне та тонове вирішення роботи «Портрет Алли Горської».....	22
2.4.Послідовне виконання роботи в матеріалі	24
Висновки до розділу 2.....	26
ВИСНОВКИ.....	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	30
ДОДАТКИ.....	32
Додаток А.....	32
Додаток Б.....	37

ВСТУП

У сучасному світі образотворче мистецтво, зокрема портретний живопис, відіграє надзвичайно важливу роль у відображенні та відтворенні особистості. Створюючи портрет, художники використовують різноманітні техніки та методи, які стають ключовими інструментами для передачі не лише зовнішнього вигляду, але й внутрішнього світу та індивідуальних рис особистості.

Актуальність дослідження виявляється в необхідності глибшого розуміння процесу створення портрету як складного творчого акту, що передбачає вміння вловлювати та відтворювати не лише зовнішні контури, але й внутрішні емоції та характерні особливості людини.

Метою даного дослідження є аналіз та систематизація теоретичних та практичних аспектів відтворення особистості у портреті з використанням образотворчих засобів. Дослідження спрямоване на розкриття методів і прийомів, що використовуються художниками для передачі індивідуальності та психологічних характеристик особистості у мистецтві портретування.

Для досягнення поставленої мети були окреслені наступні **завдання** дослідження:

1. Аналіз теоретичних джерел щодо портретного мистецтва та образотворчості з фокусом на відтворення особистості.
2. Вивчення історичного розвитку портретного живопису та фотографії з оглядом на зміни у сприйнятті та відображенні особистості.
3. Психологічний аналіз відтворення особистості у портреті з урахуванням внутрішнього світу та індивідуальних рис.
4. Аналіз технічних та художніх засобів, використовуваних для передачі особистості в портретному мистецтві.
5. Порівняльний аналіз відомих творів портретної мистецтва з акцентом на відображення індивідуальних особливостей.

6. Визначення практичного значення отриманих результатів для мистецької творчості, освітньої діяльності та психологічної практики.

7. Формулювання висновків щодо можливих шляхів покращення процесу відтворення особистості в портреті засобами образотворчості.

Об'єктом дослідження є портретний жанр в образотворчому мистецтві.

Предметом дослідження є історичні, стилістичні та технологічні аспекти портретного живопису та методика виконання художнього твору.

Методи дослідження: для розв'язання поставлених завдань в процесі дослідження було використано комплекс теоретичних (теоретико-методологічний аналіз, композиційний аналіз, синтез науково-популярних, мистецтвознавчих, методичних джерел, класифікація й узагальнення вивченої інформації) та емпіричних (метод опису) методів.

Практичне значення дослідження визначається можливістю використання його матеріалів і висновків у подальшій розробці питань рис національного живопису у створенні жіночого образу, підготовці лекцій та спецкурсів з фахових дисциплін, а також у практиці художньої освіти.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел, що налічує 22 найменування. Загальний обсяг роботи становить 46 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВІДТВОРЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В ПОРТРЕТІ

1.1. Поняття портрету та його роль у мистецтві

Портрет – це образ або зображення конкретної людини, яке передає її зовнішність, особистісні риси та внутрішній світ через використання мистецьких засобів. У мистецтві портрет може бути створений різними техніками, такими як живопис, скульптура, фотографія, графіка тощо. Роль портрету у мистецтві є надзвичайно важливою та багатогранною. По-перше, портрет відображає культурний, історичний та соціальний контекст епохи, в якій він був створений. Він стає своєрідним відображенням суспільних норм, цінностей та мод. По-друге, портрет відтворює індивідуальність та унікальність кожної особистості. Художник через портрет може передати не лише зовнішній вигляд, але й внутрішній світ, почуття, характер та особливості особистості. Це дає можливість для глибшого відчуття та сприйняття певної особи з боку глядача. Крім того, портрет відіграє значну роль у збереженні історії та культурної спадщини. Він є своєрідним документом часу, що зафіксує обличчя та постаті видатних особистостей, а також звичайних людей певної епохи. Такі портрети стають важливим джерелом для вивчення минулого та реконструкції соціального та культурного контексту. Портрет у мистецтві відіграє роль як історичного свідчення, так і засобу вираження індивідуальності та унікальності особистості, зберігаючи свою актуальність та значення на протязі різних епох та культурних контекстів [1].

Портрет у мистецтві відіграє важливу роль як комунікативний засіб, сприяючи взаєморозумінню та емоційному співпереживанню між художником та глядачем. Це створює унікальну можливість для відчуття глибокого емоційного зв'язку та співпереживання між творцем та тими, хто спостерігає, завдяки вмілому використанню витончених мистецьких прийомів. Портрет як засіб комунікації дозволяє художнику передати не лише зовнішній вигляд зображуваної особи, але

й її внутрішній світ, почуття та емоції. Це створює можливість для глядачів відчувати інтимний контакт з образом і зрозуміти його на більш глибокому рівні. Через портрет художник може виразити свої думки, почуття та ідеї, а також спонукати глядачів до роздумів і саморефлексії. Він стає проміжним ланком між творцем і аудиторією, сприяючи обміну емоціями та ідеями через образність мистецтва. Такий комунікативний аспект портрету розширює його значення в сучасному мистецтві, роблячи його більш доступним і зрозумілим для різних аудиторій. Він створює місце для відкритого діалогу між художником і глядачем, де кожен може знайти щось власне і особисте [6].

У додаток до вищезазначеного, важливо зазначити, що портрет виступає не лише як засіб комунікації між художником і глядачем, але й як засіб самовираження для самого творця. Відтворюючи образ інших особистостей, художник може відобразити свої власні погляди на світ, власні почуття та сприйняття. Цей процес творення створює можливість для відображення внутрішнього світу автора та його особистісних досвідів у творі мистецтва. У підході художника до створення портрету можна виявити його власні вподобання, стилістичні переваги та особисті трактування представленої теми. Таким чином, портрет стає не лише засобом відтворення зовнішності та внутрішнього світу зображуваної особи, але й виразом творчої індивідуальності самого художника. Важливо зазначити, що самовираження через портрет дозволяє художникові зрозуміти себе краще, виявити свої власні емоції та переживання, а також виразити їх у своїх творах. Цей процес творчого самовираження стає для художника не лише формою виявлення його мистецької майстерності, але й засобом рефлексії та самовдосконалення. Портрет виступає як невичерпний джерело вираження не лише індивідуальності зображуваної особи, але й творчої унікальності самого художника. Його значення як засобу самовираження визначається не лише його здатністю передати зовнішність та внутрішній світ

іншої особи, але й можливістю відображення власних почуттів, думок та емоцій художника [8].

Таким чином, портрет у мистецтві виступає як механізм спілкування, який об'єднує художника, зображеного об'єкта та глядача, а також як засіб самовираження для творця, що дозволяє відобразити його власне бачення та внутрішній світ. Портрет у мистецтві є також істотним засобом відображення соціокультурних та ідентичних контекстів. Він може відображати не лише індивідуальність конкретної особи, але й її соціальне становище, культурний багаж та роль у суспільстві. Наприклад, у портретах аристократів чи меценатів відбиваються певні етнічні, релігійні та культурні аспекти, що відображають певні соціальні норми та цінності певної епохи. Крім того, портрет може бути інструментом влади та пропаганди. У різних історичних періодах портрети вождів, правителів та політичних лідерів часто використовувалися для підвищення їх авторитету та легітимності в очах суспільства. Такі портрети можуть бути створені у специфічному стилі та манері, що підкреслюють владу та велич особистості [10].

Не слід також забувати про роль портрету у відтворенні історичних подій та важливих моментів. Портрети, які зображують історичні фігури або ключові події, стають своєрідними свідченнями минулого та джерелом для вивчення історії. Вони допомагають зберегти спогади та зрозуміти важливі аспекти культурного та соціального розвитку суспільства. Портрет у мистецтві може також відображати та сприймати різноманітні погляди на індивідуальність та особистість. Він може бути способом висловлення або відображення суб'єктивного бачення художника про певну особу, відображаючи його власні емоції, переживання та погляди на світ. Таким чином, кожен портрет може мати власну унікальну інтерпретацію особистості, яка залежить від художнього підходу та стилю автора [15].

Зокрема, у сучасному мистецтві портрет може бути засобом висловлення соціальних та політичних поглядів, а також спробою висловити протест або

критику. Шляхом експериментування з формою, кольором, композицією та іншими художніми засобами, художники можуть створювати портрети, які стають символами соціальних рухів, ідентичності або вираженням власного ставлення до суспільних проблем. Портрет у мистецтві виступає як не лише засіб відтворення особистості, але й як механізм вираження та сприйняття різних соціокультурних та ідентичних аспектів. Його роль у мистецтві постійно змінюється та розвивається відповідно до суспільних та культурних контекстів, відображаючи різноманітність та складність взаємозв'язків між мистецтвом та особистістю.

1.2. Історичний огляд розвитку портретного мистецтва

Портретне мистецтво, як відділ образотворчого мистецтва, має багату та величезну історію, що охоплює тисячоліття. Історія портретного мистецтва розпочалася у найдавніші часи і постійно змінювалася під впливом соціокультурних, технічних та художніх тенденцій. Перші портрети з'явилися ще в доісторичних часах, коли люди використовували різноманітні матеріали, такі як камінь, глина або дерево, для створення образів людей (Рис.А.1.1-2). У стародавньому Єгипті портрети були нерозривною частиною релігійного мистецтва, вони зображували фараонів та інших важливих осіб як божества або владарів (Рис.А.1.3-4). У період античності грецькі та римські художники використовували портрет як засіб відтворення реалістичних образів людей. Портрети були створені як пам'ятники відомим особистостям, політичним лідерам та філософам (Рис.А.1.5-7). У середньовіччі портретне мистецтво переживало затишний період, оскільки ця епоха була переважно релігійною, і образи були створені переважно для духовних цілей (Рис.А.1.8). Однак з появою ренесансу портретне мистецтво отримало новий поштовх. Ренесансні майстри, такі як Леонардо да Вінчі, Рафаель та Мікеланджело, відновили інтерес до реалістичного зображення людської особистості, створюючи величні твори портретного мистецтва (Рис.А.1.9-11). У подальші століття розвиток портретного мистецтва

продовжувався у різних напрямках. Бароко, романтизм, реалізм, імпресіонізм та сучасне мистецтво - кожний з цих періодів вніс свій власний внесок у розвиток портретного мистецтва. Художники експериментували з різними стилями, техніками та підходами до відтворення особистості, що призвело до виникнення широкого спектру варіацій та інтерпретацій портрету [18].

Сучасне портретне мистецтво продовжує еволюціонувати, віддзеркалюючи в собі не лише класичні підходи, але й нові технології та соціокультурні тенденції. Сьогодні художники мають доступ до різноманітних інструментів, таких як фотографія, комп'ютерна графіка та інші сучасні медіа, що відкривають нескінченні можливості для творчого виразу. Завдяки фотографії та використанню комп'ютерної графіки художники можуть зафіксувати миттєвість та динаміку сучасного життя. Вони можуть створювати портрети, які не лише відтворюють зовнішній вигляд особи, але й передають її емоції, ставлення до світу та інші аспекти особистості через використання сучасних технік. Крім того, сучасні художники відображають у своїх роботах актуальні проблеми та теми, що цікавлять сучасне суспільство. Вони відображають різноманітність культурних, етнічних та соціальних аспектів, що стають важливими для розуміння та сприйняття сучасності. Таким чином, сучасне портретне мистецтво не лише продовжує традиції минулих епох, але й адаптується до сучасних реалій, використовуючи нові технології та відображаючи сучасність у всій її різноманітності і багатстві [9]. В додатку А ви можете ознайомитись з представниками сучасного портретного мистецтва та їх роботами (Рис.А.1.12-15)

Портретне мистецтво відображає не лише зовнішній вигляд особистості, але й відбиває її внутрішній світ, емоції та характер. З розвитком психології та філософії художники стали все більше зацікавлені у передачі не лише фізичних рис, але й психологічних станів та емоцій своїх моделей. Таким чином, портрет став не лише засобом відтворення зовнішності, але й механізмом вираження внутрішнього світу особистості. Незважаючи на зміни у технологіях та соціальних

умовах, портретне мистецтво залишається одним із найбільш універсальних та потужних засобів відображення людської історії та культури. Від давніх часів до сучасності воно відіграє важливу роль у відтворенні, збереженні та інтерпретації індивідуальності та спогадів про людей минулого та сучасності. Історія портретного мистецтва свідчить про постійний розвиток та трансформацію його форм та змісту, а також про невичерпні можливості цього виду мистецтва відобразити індивідуальність та глибину людської душі. Портретне мистецтво стало не лише засобом відтворення конкретних осіб, але й своєрідним дзеркалом соціальних та культурних трансформацій. Зміни в політичній, економічній та культурній сферах відображаються в стилях та підходах до створення портретів. Наприклад, у періоди революцій або реформацій портрети можуть набувати нових соціально-політичних конотацій та стати символами змін у суспільстві [2].

Розмаїття технік та стилів у портретному мистецтві свідчить про його безмежні можливості. Від класичної реалістичної живопису до абстракціонізму та сучасного цифрового мистецтва, портрети відображають різноманітність мистецької експресії та індивідуальності художника. Сучасні технології, зокрема фотографія та комп'ютерна графіка, розширюють можливості створення портретів, дозволяючи зберегти ментальність та динамізм образу. Віртуальні реалізації портретів, а також експерименти зі звуком та рухом, відкривають нові перспективи для сприйняття та розуміння особистості через мистецтво. Таким чином, історія портретного мистецтва свідчить про його невичерпну та постійно змінну природу, яка відображається у різноманітності стилів, технік та ідей. Від давніх часів до сучасності портретне мистецтво залишається ключовим елементом відтворення та розуміння людської індивідуальності та культурних контекстів [3].

Портретне мистецтво виступає як важливий чинник формування та утримання ідентичності та колективної пам'яті суспільства. Портрети видатних особистостей, відомих діячів, а також звичайних людей стають своєрідними символами епохи та культурної спадщини. Вони допомагають зберегти та

передати історичні та культурні цінності майбутнім поколінням, зміцнюючи зв'язок між минулим, сучасним і майбутнім. Портрети також можуть стати засобом самовираження та самопізнання для самої особи, яка замовляє чи створює портрет. Шляхом вивчення власного зовнішнього вигляду та внутрішніх емоцій, особа може збагатити своє розуміння себе та свого місця в суспільстві. Таким чином, портрет стає не лише об'єктом мистецтва, але й інструментом саморефлексії та особистісного розвитку. Завдяки портретному мистецтву люди можуть відкривати нові аспекти та глибини людської душі. Через відображення різних аспектів особистості, які можуть бути як виражені, так і сховані, портрети допомагають розкрити складність та різноманіття людської природи. Таке розуміння сприяє розвитку співпереживання, емпатії та взаєморозуміння між людьми, сприяючи побудові гармонійних та динамічних відносин у суспільстві [5].

1.3. Психологічний вимір відтворення особистості

Відтворення особистості в мистецтві, зокрема у портретному мистецтві, має глибокий психологічний вимір, що відображається у сприйнятті, вираженні та спілкуванні через образ. Психологічний підхід до створення портрету передбачає розуміння та врахування не лише фізичних характеристик, але й внутрішнього світу зображуваної особистості, її емоційного стану, психічних особливостей та характеру. Один з аспектів психологічного виміру відтворення особистості полягає у здатності художника сприймати та розуміти емоційний стан свого моделі. Він повинен бути здатний відчувати та передати через образ не лише зовнішність, але й внутрішні переживання, настрої та почуття зображуваної особи. Це вимагає від художника великої емпатії, вміння співпереживати та відчувати емоції іншої людини. Крім того, психологічний вимір відтворення особистості також передбачає використання специфічних технік та прийомів для вираження психологічних аспектів особистості. Художник може використовувати вираз

обличчя, жестів, пози та кольорів для передачі певних аспектів характеру, настрою чи емоційної станів. Наприклад, малювання особи з виразом задумливості або радості може створювати специфічну атмосферу та сприйняття у глядача [11].

У відтворенні особистості також важливою є здатність враховувати психологічні особливості та індивідуальність кожної особи. Кожна людина має свої унікальні риси, які можуть виявлятися у її міміці, жестах, позах, а також у виборі кольорів, текстур та композиції у портреті. Тому для вдалих портретів важливо враховувати індивідуальність кожної зображуваної особи та намагатися передати її унікальний характер через мистецтво. Психологічний вимір відтворення особистості у портретному мистецтві відкриває широкі можливості для вираження та розуміння людської індивідуальності, емоцій та психологічних особливостей. Врахування цього аспекту дозволяє створювати не лише реалістичні образи, але й творчі та виразні інтерпретації особистості, що додає портретному мистецтву глибину та значущість. Психологічний вимір відтворення особистості у портретному мистецтві також передбачає розкриття внутрішньої боротьби, конфліктів та тенденцій, які можуть бути притаманні зображуваній особі. Художник може за допомогою портрету відобразити внутрішній діалог, роздуми або певні психологічні стани, що додає образу глибини та емоційної насиченості. Крім того, портрет може бути засобом самовираження для самої моделі. Процес створення або створення портрету може допомогти особі краще зрозуміти себе, виявити та виразити власні емоції, та навіть знайти внутрішню гармонію через мистецтво [13].

Також важливим є взаємодія між художником і моделлю в процесі створення портрету. Цей взаємодія може бути важливим елементом психологічного виміру, оскільки вона може впливати на сприйняття та відображення особистості в образі. Взаємодія може бути викликана спільною роботою над образом, обміном ідеями та враженнями, а також через взаємну емпатію та розуміння між художником і моделлю. Психологічний вимір

відтворення особистості у портретному мистецтві відкриває широкий спектр можливостей для вираження та розуміння людської індивідуальності, емоцій та внутрішніх світів. Це робить портретне мистецтво не лише засобом відтворення зовнішності, але й потужним інструментом для вивчення та вираження психологічного стану та внутрішнього життя людини. Психологічний вимір відтворення особистості у портретному мистецтві також може виявлятися через вибір та використання символів у композиції. Символи можуть мати глибокий психологічний зміст та відображати певні аспекти особистості або її внутрішній світ. Наприклад, використання певних предметів або об'єктів у портреті може символізувати конкретні риси, прагнення або досвід особистості. Крім того, психологічний вимір відтворення особистості може бути пов'язаний із сприйняттям глядачем образу. Кожна людина може сприймати та інтерпретувати портрет по-різному, залежно від своїх власних досвідів, емоційного стану та індивідуальних особливостей. Таке індивідуалізоване сприйняття дозволяє портрету взаємодіяти з різноманітністю глядачів та створювати для кожного з них унікальний досвід спілкування з образом [22].

Необхідно також відзначити, що психологічний аспект відтворення особистості в портретному мистецтві може виступати як істотний дослідницький інструмент для вивчення різних аспектів людської психіки. Аналізуючи реакції та сприйняття різних портретів, можна здобути цінні уявлення про те, як різні індивіди сприймають та реагують на відтворення особистості через мистецтво. Мистецтво портретування стає відмінним інструментом для вивчення емоційних та психологічних реакцій людей на образи. Шляхом аналізу емоційної відповіді глядачів на різноманітні портрети можна отримати глибше розуміння та інсайти в людську психіку та взаємодію індивідуальності з мистецтвом. Дослідження психологічного виміру портретного мистецтва відкриває широкі перспективи для дослідження різних аспектів людської поведінки, емоційного стану та інших психічних процесів. Аналізуючи взаємодію між художником, образом та

глядачем, ми можемо розкрити глибокі внутрішні механізми та мотивації, що лежать в основі реакції людини на мистецьке творіння. Таким чином, психологічний вимір відтворення особистості в портретному мистецтві є не лише естетичним аспектом, але й важливим дослідницьким інструментом для вивчення та розуміння людської психіки та внутрішнього світу. Це відкриває шлях для нових відкриттів та пізнання в галузі психології та мистецтва. Психологічний вимір відтворення особистості у портретному мистецтві відкриває широкий спектр можливостей для вираження та розуміння людської індивідуальності та внутрішніх світів через мистецьке відображення. Цей аспект мистецтва продовжує захоплювати та вражати глядачів, відкриваючи нові глибини та пізнавальні можливості відтворення людської душі [19].

Психологічний вимір відтворення особистості у портретному мистецтві також розглядається через призму впливу соціокультурних чинників на сприйняття та інтерпретацію образу. Оскільки культурні контексти та соціальні стереотипи можуть впливати на сприйняття краси, індивідуальності та вираження в портретах, важливо враховувати ці фактори при створенні та аналізі образів. Психологічний аспект також виявляється у вивченні впливу портретів на самоусвідомлення та самооцінку людини. Розглядати себе через призму портрету може викликати різні емоції та реакції, що дає можливість краще зрозуміти себе та свої внутрішні почуття. Крім того, важливим є аспект використання портретного мистецтва у психотерапії. Створення або розглядання портрету може допомагати особі виражати та розуміти свої емоції, виявляти психологічні та емоційні блоки та знаходити способи їх подолання. Таким чином, психологічний вимір відтворення особистості у портретному мистецтві проникає у всі аспекти створення, сприйняття та використання портретів, розкриваючи багатогранність та глибину людської психіки через мистецьке відображення [20].

Висновки до розділу 1

У першому розділі нашої досліджуваної роботи ми звернулись до теоретичних аспектів відтворення особистості в контексті портретного мистецтва. Наша мета полягала в розгляді не лише технічних аспектів портретування, але й визначенні його значення як складного мистецького виразу. Поняття портрету ми розглядали не просто як відображення зовнішності особи, але як унікальну можливість передати глибинні аспекти її особистості та внутрішнього світу.

У цьому контексті, глибше аналізуючи, ми звернули увагу на важливість ролі, яку відіграє портрет у сфері мистецтва. Виявилось, що портрет - це не просто відтворення зовнішніх рис особи, але й складний механізм, який дозволяє передавати емоції, настрої та навіть психологічні стани зображуваних осіб. Це особливо актуально в контексті пошуку власної ідентичності та унікальності, які відтворюються через художній образ. У своїх дослідженнях ми зазначили, що портрет стає важливим засобом для вираження індивідуальності, що постає в тісному зв'язку з особистісним розвитком та вираженням внутрішніх досвідів особи. Таким чином, портрет стає не просто відображенням зовнішності, але й своєрідним вікном у внутрішній світ зображуваної особистості. Додатково, ми поглибилися в дослідженні того, як портрет може впливати на сприйняття та емоційну реакцію глядача. Художній образ, відтворюючи індивідуальність зображуваної особи, активно взаємодіє з глядачем, спонукаючи його до власних емоційних відгуків та рефлексії. Це робить портрет ще більш потужним інструментом для спілкування між художником, зображуваною особою та тими, хто сприймає твір мистецтва. Таким чином, можна констатувати, що портрет у мистецтві виступає не просто як технічний аспект, але й як глибокий, багатоплановий інструмент вираження та сприйняття людської індивідуальності та емоційного досвіду. У подальшому розвитку нашого дослідження ми глибше занурилися у історичний аспект розвитку портретного мистецтва, розглядаючи його еволюцію протягом різних епох. Ми провели аналіз трансформації портрету

в залежності від культурних, соціальних та історичних змін, що спричиняли великий вплив на його форму та зміст. Цей вивчення привело до багатьох цікавих висновків про роль портрету у відображенні естетичних уявлень та ідеалів різних епох. Особливу увагу ми приділили адаптації портретного мистецтва до змін у соціальних та культурних умовах. Спостереження за тим, як змінювалися техніки, стилі та тематика портретів в різні періоди, дозволило нам зрозуміти, як саме мистецтво реагувало на зміни в суспільстві та як впливало на формування світогляду людей того часу. Важливим результатом нашого аналізу було виявлення впливу портретного мистецтва на естетичні уявлення різних епох. Ми виявили, що портрети не лише відображали час та культурні тенденції, але й активно впливали на формування естетичних стандартів та ідеалів краси. Таким чином, портретне мистецтво виступало не лише як засіб відображення особистості, але й як важливий культурний феномен, що сприяв формуванню ідентичності та світогляду суспільства. Однак, особливу увагу ми приділили психологічному виміру відтворення особистості у портреті. Цей аспект виявився вкрай важливим, оскільки він дозволяє глибше розуміти взаємозв'язок між художником, моделлю та глядачем через образ. Результати нашого аналізу підтвердили, що портретне мистецтво є не лише засобом відображення зовнішності, але й потужним інструментом для вираження та розуміння людської індивідуальності, емоцій та психологічних аспектів.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ НА ТЕМУ «ПОРТРЕТ АЛЛИ ГОРСЬКОЇ»

2.1. Особливості виконання особистісного портрету

Створення портрету вимагає багато праці та уваги. Складність цієї роботи полягає в організації виробництва і селекції, пошуку суті. Така робота займає багато часу, тому існує декілька варіантів його створення – написання портрету з натури, або використання фото натурниці чи зображуваної персони. Якщо портрет створюється з натури, то при виборі моделі дуже важливо вибрати терплячу людину, щоб не переривати довгий робочий процес.

Під час розробки ескізів та пошукової роботи, ми вирішили використовувати фото відомої особистості, без звернення до написання з живої натури. В першу чергу потрібно підібрати підходяще, якісне фото моделі, адже робота довгострокова і потребує ретельного вивчення особистості. Також, звернути увагу на те, щоб на фото були природні пози, а не вимушені, та можливість вивчити натуру у повсякденному житті.

Портрети можуть бути короткими або довгими, у вигляді контрастного або сонячного етюд, і в такому творі необхідно передати освітлення. Постійний портрет може тривати до 40 годин, протягом яких художник має можливість вивчити натуру та продемонструвати вміння та навички своєї роботи. Такі портрети можна по-різному ускладнювати, наприклад, вводячи на задньому плані натюрморт або пейзаж.

Обраний вдалий ескіз необхідно перенести на полотно, дуже важливо під час роботи правильно структурувати малюнок, завдання полягає в тому, щоб передати характерні риси моделі та побудувати анатомічно правильну позу фігури. Правильний малюнок є основою чистого живопису, оскільки його корекція під час роботи з кольором завжди запобігає цьому. Не можна допускати неточностей в малюнку, необхідно показати правильні кути і пластику моделі

перед перенесенням її на полотно. Вірний охайності роботи, художник створює картон, а потім повністю вишуканий портрет переносити на полотно.

Особливість матеріалу роботи полягає в тому, що художнику необхідно аналізувати середовище і світло, спостерігаючи за тим, як змінюється колір об'єкта внаслідок відображення середовища. Роботу над матеріалами слід починати з напівпрозорого підфарбовування. Щоб окреслити картину, потрібно почати з штрихування.

Основні деталі роботи розташовані на першому плані, але тут варто осмислено розібрати кожну деталь роботи, щоб не зупинятися на ній, необхідно визначити важливість цієї деталі. Необхідно не забувати залишати роботу і розглядати її здалеку, щоб художник міг усунути всі свої помилки.

Виконуючи твір, необхідно стежити за тим, щоб картина відповідала поставленим завданням, мала композиційну цілісність, передавала характер і особливості природи, відображала її стан.

Відображення особистості в портреті - це більше, ніж просто зображення людини, це відображення стилю, характеру та емоцій. Використання зовнішнього освітлення в портреті стало ключовим фактором у розвитку цього жанру мистецтва. В основі цього стилю лежить прагнення використовувати світло і тінь природного освітлення, щоб передати природний вигляд персонажа. Сьогодні портретна зйомка на відкритому повітрі залишається популярною серед художників у всьому світі.

Написання роботи – це великий крок для студентів. Тому варто обміркувати тему роботи якомога раніше. У портреті можна показати не тільки взаємодію характерних рис особистості та навколишнього світу.

2.2. Зародження ідеї кваліфікаційної роботи

Створення портрету – одне з найскладніших завдань, яке стоїть перед художником. Першим кроком є вивчення особи, яку ви будете зображувати. Це

може включати спостереження за її фізичними рисами, особливостями характеру та настроєм. Особливо виконуючи роботу з фото треба уважно спостерігати всі деталі, як світло падає на обличчя моделі, як виблискує у відображенні її волосся, як тіні окреслюють риси обличчя людини. Таким чином, фото та освітлення на ньому мають величезний вплив на формування портрету в картинах, що відображається в передачі світла й тіні, емоцій і особистих рис характеру. Крім того, освітлення допомагає передати природний колір шкіри. Оскільки різні умови під час зйомки можуть вплинути на колір світла, що падає на модель, більш природний вигляд можна передати завдяки ретельній роботі зі світлом і фотодослідженню.

На початку роботи було створено багато ескізів і кольорових малюнків, у яких велику роль у передачі особистого портрета відігравав пошук головної ідеї. У процесі пошуку важливо знайти правильний ракурс, напрямок світла та загальний колір для майбутнього портрета. Відібравши найбільш вдалі варіанти, продовжуємо їх вивчати та розробляти концептуальні проекти.

Тому на етапі розробки концепції ми обрали тему «Сучасна українська жінка». Ідея починається зі споглядання сучасного життя українських жінок. Вони такі різні, такі унікальні, і кожна з них несе у собі частинку української душі. Я хочу зобразити цю міцність, цей колорит, цю неповторну енергію на моєму полотні.

На першому етапі пошуків було створено велику кількість портретів жінок з допомогою сучасних цифрових технологій. Ці ескізи виконані у чорно-білому варіанті, та направлені на передачу могутності жінки, яка б відчувалася в її погляді (Рис.Б.2.1–4).

Для більш чіткого розуміння напряму роботи та її загального вигляду, на другому етапі були розроблені портрети вже у кольорі та з додаванням деталей (Рис.Б.2.5-8). Такі розробки дали змогу прослідкувати можливі варіанти композиційних та колористичних рішень.

На третій етап розробок нас надихнули зображення сучасних військових жінок. Було прийнято рішення передати могутність образу, зобразивши українську жінку, яка гордо йде вперед, виходячи з руїн. Як символ перемоги над ворогом – в її руках зображено закривавлений згорток, маючи на увазі що всередині знаходиться голова ворога (Рис.Б.2.9-12).

Працюючи далі над ідеєю роботи, ми розвинули думку, що зображувані риси притаманні не лише військовим жінкам. Насправді така жінка може бути молодого студенткою, що прагне до знань, або мудрою матір'ю, що обіймає своїх дітей. Можливо, це активна молода жінка, що працює на великій корпорації, або творча душа, що віддана своєму мистецтву. Розроблюючи цю ідею, вирішили, що зображуваний образ буде сучасним, але з відлунням української культури. Витримуючи ідею – щоб її обличчя відбивало мудрість і сили, які вона має у своєму серці.

Таким чином, після багатьох розробок і пошуків було вирішено взяти за модель відому українську художницю Аллу Горську та створити роботу під назвою «Портрет Алли Горської»

Алла Горська народилася в 1929 році в родині відомого менеджера радянської кіноіндустрії. На початку 1960-х років влада дозволила створювати в Києві клуби «сучасної» творчої молоді. Мета полягала в тому, щоб показати критикам Радянського Союзу, що в країні існують неформальні організації, які не контролюються Комуністичною партією. Тут проводилися дискусії, мистецькі вечори та виставки, переписувалися заборонені книги. У вільному обміні молодими художниками народився стиль Алли Горської, який не вкладався в рамки панівного на той час «соцреалізму». У її портфоліо монументальні, живописні та графічні роботи (Рис.Б.2.13-16). Твори створені в традиціях київської академічної школи народного мистецтва, українського авангарду та бойчукізму (українська художня школа 1910-1930-х років, пов'язана з художником-монументалістом і графіком Михайлом Бойчуком).

Усіх членів клубу Горської згодом називали «шістдесятниками». У 1965 році КДБ встановив нагляд за членами Клубу творчої молоді. За квартирою Горської стежили. Почалися арешти. У 1968 році Горська підписала «Лист 139-ти», в якому представники української інтелігенції виступили проти придушення владою та закритих судів над дисидентами. Результатом стали переслідування підписантів і чутки про появу в Києві терористичного націоналістичного угруповання, до якого входила Алла Горська. 28 листопада 1970 року Алла Горська поїхала в м. Васильків до тестя. Під Київ, не повернувся. Через кілька днів її тіло знайшли в підвалі будинку Івана Зарецького. Причиною смерті назвали "удар тупим предметом з обмеженою зоною впливу" – молотком. Друзі Горської не сумнівалися: вбивство було сплановано та здійснено спецпризначенцями. Для них, в епоху повсюдного приниження та брехні, митці були надто могутніми та незвичайними супротивниками. Аллу Горську навіть не дозволили поховати в центрі Києва, тому її останнім притулком стало заміське кладовище.

Таким чином, українська мисткиня, дисидентка, громадська діячка, право захисниця руху шістдесятництва, неординарна і дуже талановита Алла Горська стала дослідницьким об'єктом для нашої кваліфікаційної роботи.

2.3. Пошук композиції, колористичне та тонове вирішення роботи «Портрет Алли Горської»

Перед створенням портрету Алли Горської, були зібрані та досліджені достатню кількість її фотографій, що збереглися до нашого часу (Рис.Б.2.17-20). Вивчивши її світлини були виконані швидкі ескізи, щоб виразити обрану ідею. В процесі експериментую з різними позами та виразами обличчя, шукаючи той, який найкраще передають суть художнього образу теми кваліфікаційної роботи. Ідея з кожним потягом олівця стає все більш яскравою (Рис.Б.2.21-23).

Після того, як ми з керівником обрали найкращий ескіз - починаємо розробляти деталі. Особливої уваги надається обличчю, намагаючись виразно

передати концепцію роботи. Волосся, одяг, аксесуари — все це має бути гармонійним і відповідати ідеї моєї майбутньої картини. Композиція портрету Алли Горської характеризується гармонійним балансом між динамікою і статикою. Тут використовується симетрія та асиметрія для створення ефекту глибини і простору. Центральне розташування фігури Горської привертає увагу глядача до її обличчя, виразу очей і загального настрою. Основна частина композиції зосереджена на обличчі та верхній частині тулуба, що підкреслює індивідуальність і характер моделі. Лінії плечей та нахил голови створюють легку діагональ, яка додає динамічності статичній позі. Композиційні елементи, такі як фон і деталізація одягу, виконані так, щоб не відволікати від головного - обличчя Алли Горської.

Колористика портрету є ключовим елементом, що додає роботі емоційної насиченості. В роботі було використано обмежену палітру кольорів, що дозволяє сфокусуватися на головному. Переважають теплі відтінки, що контрастують з більш холодними тонами, підкреслюючи багатство кольорової гами і створюючи гармонію в зображенні. Теплі тони шкіри обличчя плавно переходять у відтінки волосся та одягу, створюючи єдину колористичну цілісність.

Окрему увагу приділили пошуку фонового рішення. Після затвердженого ескізу композиції, положення фігури та деталей, за основу фону було прийнято рішення взяти одну або декілька робіт самої художниці (Рис.Б.2.24-29). Далі було вирішено що фон, виконаний в нейтральних кольорах, акцентує увагу на обличчі та фігурі моделі, не відволікаючи від головного. Тому фоновим рішенням стало ненав'язливе зображення імітації мозаїки художниці під час її ж створення.

Тонове вирішення роботи є надзвичайно важливим для передачі об'єму та глибини. Гра світлотіні на обличчі Алли Горської дозволяє підкреслити її індивідуальні риси, створюючи ефект тривимірності. Контраст між світлими та темними ділянками обличчя додає виразності і підсилює емоційний вплив портрету. Тонові переходи від світла до тіні виконані дуже м'яко, що створює

враження натурального освітлення і додає роботі реалістичності. Цей підхід дозволяє глядачу відчувати глибину погляду моделі і заглибитися у її внутрішній світ. Все це поєднання композиційних, колористичних та тонових елементів дозволяє зробити висновок що мета роботи досягнута, гармонійне розташування фігури, вишукана палітра кольорів та майстерне використання світлотіні дозволяють передати не лише зовнішність, але й внутрішній світ моделі, що дозволяє переходити до останнього етапу виконання кваліфікаційної роботи.

2.4. Послідовне виконання роботи в матеріалі

Після того як були зібрані всі матеріали, настав час підготувати полотно. Для початку ґрунтуємо полотно одним або двома шарами спеціального ґрунту. Це допоможе олійній фарбі прилипнути до полотна, а також забезпечить нейтральний базовий колір для майбутньої картини. Далі необхідно перенести зображення об'єкта на полотно. Для цього можна використовувати метод сітки, коли ви ділите фотографію на невеликі ділянки, а потім малюєте кожну ділянку на полотні.

Одна з найбільших проблем при малюванні портретів за фотографіями – передати схожість об'єкта. Щоб упоратися з цим, я уважно вивчаю фотографію та зосереджуюсь на деталях, які роблять об'єкт унікальним, таких як форма очей, носа та рота. Починаю зі структури основних форм і кольорів об'єкта. Використовуються тонкі, легкі шари фарби, щоб створити форму обличчя та одягу. У процесі роботи постійно відступаю і оцінюю картину, щоб переконатися, наскільки вона точна і схожа на ескіз та загалом особистість Алли Горської. Після того як основні форми та кольори закріплені, настав час додати більше деталей. На цьому етапі використовується більш густа та непрозора фарба для створення деталей обличчя, волосся та одягу. Під час роботи варто не забувати одного з головних правил: не поспішайте і будьте терплячі – малювання портретів може зайняти багато часу, але результат того вартий.

Після того як всі деталі до портрету додані, настав час закінчити картину: що включає додавання останніх штрихів, таких як відблиски і тіні, щоб картина виглядала більш реалістично. Поетапне виконання роботи зображено у додатку Б (Рис.Б.2.30-34). Далі залишаю роботу для висихання. На це може знадобитися кілька днів або тижнів. Тільки після повного висихання роботу можна покрити спеціальним лаком, який захистить її та збереже на довгі роки. Хоча виконання описаних вище дій є гарною відправною точкою, є кілька порад та хитрощів, які допомогли мені у створенні картини.

В першу чергу звертаємо увагу на освітлення. Освітлення на фотографії вплине на вашу картину, тому перед тим, як почати малювати, його уважно треба вивчити. Вивчаємо напрям джерела світла, тіні, які він створює, і відблиски, які він створює на об'єкті. Експериментувати з кистями та техніками, адже не існує єдиного правильного способу малювання портрета, тому варто використовувати різноманітні пензлі та техніки. Час від часу бажано влаштовувати паузи. Створення цього портрету було тривалим і напруженим процесом, тому важливо час від часу робити перерви та відходити від роботи. Це допомагає зберегти концентрацію та уникнути перевтоми.

Одна з найбільших проблем при малюванні портретів за фотографіями – передати схожість об'єкта. Щоб упоратися з цим, найголовніше - це уважно вивчити фотографію та зосередитись на деталях, які роблять об'єкт унікальним, таких як форма очей, носу, роту тощо. Після завершення творчого процесу та загальної роботи над портретом, відчувається, що в рішенні художнього образу постаті цієї надзвичайної мисткині, української дисидентки, монументалістки ми досягли мети зафіксували цю красу і силу, використовуючи динамічність мазків, вдалу палітру та ретельну розробку ідеї.

Висновки до розділу 2

Процес відтворення особистості в портреті виявило ряд важливих аспектів, які впливають на кінцевий результат та художню якість роботи. У другому розділі ми розглянули процес розробки основної ідеї кваліфікаційної роботи, простежили метаморфози ескізів та ознайомилися з відомою представницею українського мистецтва – Аллою Горською та її творчістю.

У створенні портрету я використовувала сучасні технології, класичні матеріали, а також фотографії художниці, які збереглися до нашого часу і такий підхід до відтворення особистості вимагає від художника не лише технічної майстерності, але й здатності інтерпретувати та оживити зображення, що може бути обмеженим або пошкодженим.

Процес створення портрету включав наступні етапи: аналіз фотографії, що також може включати корекцію кольору, усунення подряпин і плям, а також покращення чіткості зображення.

Далі було створено ескізи, де врахувала основні риси обличчя та композиційні елементи. Цей етап є важливим для визначення пропорцій та основної структури портрету. Підбір кольорової палітри що найкраще відтворить природні кольори шкіри, волосся та очей моделі, так як збережені фото не були достатньої якості для ретельного вивчення. Також важливим аспектом є правильне відтворення світлотіні, що надає портрету об'єму та реалістичності. Це вимагає детального аналізу джерел світла на фотографії та їх інтерпретації в малюнку. Далі було проведено ретельну роботу над фоном та загальним видом роботи.

У сучасному мистецтві портрет залишається важливим жанром, що дозволяє художникам досліджувати психологічний та емоційний стан моделі. Використання різних технік і стилів, від класичних олійних фарб до сучасних цифрових методів, дозволяє митцям експериментувати з формою та змістом, створюючи роботи, що відображають багатогранність людської природи.

Цей портрет не лише відображає зовнішність відомої художниці та активістки, але й відтворює її особистість. Завдяки майстерному поєднанню композиційних рішень, вишуканої колористики та тонового вирішення, портрет створює глибоке враження та дозволяє глядачу проникнути у внутрішній світ Алли Горської. Це робить його цінним внеском у українське мистецтво, що не лише відображає як індивідуальність моделі, а і дає змогу оцінити рівень майстерності студента, який створював цей портрет.

ВИСНОВКИ

Після ретельного аналізу всіх аспектів, що були розглянуті у кваліфікаційній роботі, можна зробити наступні **висновки**.

Відтворення особистості в портреті засобами образотворчості є значущим і складним мистецьким завданням, що поєднує в собі велику технічну роботу з творчим відтворенням. Художник, працюючи з обмеженим джерелом, як, наприклад, старі світлини - повинен не лише відтворити зовнішні риси, але й передати внутрішню сутність зображуваної персони. Це дослідження підкреслює важливість інтеграції технічних навичок та художньої інтуїції для досягнення високоякісного результату, що зберігає та оживляє історичні моменти і людські обличчя минулого.

У першому розділі роботи ми досліджували теоретичні аспекти відтворення особистості в портретному мистецтві. Розглянули поняття портрету та визначили його роль у мистецтві як важливого засобу передачі індивідуальності та внутрішнього світу зображуваних осіб. Здійснили історичний огляд розвитку портретної мистецтва, виявивши його постійну трансформацію та адаптацію до культурних та соціальних змін у різні історичні епохи.

Особливу увагу приділили психологічному виміру відтворення особистості, який виявився ключовим для розуміння глибинного зв'язку між художником, моделлю та глядачем через образ. Висновки з цього розділу демонструють, що портретне мистецтво є не лише формою відображення зовнішності, але й потужним інструментом для вираження та розуміння людської індивідуальності, емоцій та психологічних аспектів.

У другому розділі роботи ми простежили створення роботи під назвою «Портрет Алли Горської», починаючи від зародження ідеї, створення ескізів, розробки фону та пошуків композиції. Як змінювались розробки, але не порушуючи головну мету роботи – відтворення особистості в портреті.

Досліджуючи роботу, ми ознайомилися з відомою українською мисткинею Аллою Горською та її творчістю. Після довготривалих та об'ємних розробок ми отримали портрет, який вдало поєднує композиційні, колористичні та тонові вирішення для створення глибокого і виразного образу. Центральне розташування фігури та діагональні лінії надають портрету динамічності, тоді як гармонійна колористика і м'які тонові переходи підкреслюють індивідуальність і характер моделі.

Таким чином, «Портрет Алли Горської» є яскравим прикладом того, як мистецтво може поєднувати технічну досконалість з глибоким емоційним змістом, а підготовка до його створення поєднала використання сучасних технологій, старих джерел і класичних матеріалів, створюючи роботу, що залишає незабутнє враження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Волкова Ю. Уроки малювання. Харків: ВД Школа, 2005. 64 с.
2. Бабенко К. П. Формування у старшокласників здатності до естетичного сприймання літературного твору засобами художньої ілюстрації (на матеріалі епічних творів): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання». Київ: Кондор, 2001. 16 с.
3. Біла І. М. Розвиток художнього сприймання у дошкільному віці. Практична психологія і соціальна робота. 2014. № 1. С. 48-58.
4. Білокінь С. Смерть Алли Горської. Образотворче мистецтво. 1992. № 4. С.23-33.
5. Гнатенко К. І. Сприйняття та розуміння образу-персонажа молодшими школярами під час роботи над художнім твором. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка. Тернопіль, 2017. №2. С. 169-174.
6. Горошко Н. А. Зображувальна діяльність у дошкільному навчальному закладі. Четвертий рік життя. Харків: Видавнича група "Основа", 2007.176 с.
7. Касьянов Г. Незгодні: Українська інтелігенція в русі опору 1960–1980-х років. Київ: Наук. думка, 1995. 238 с.
8. Кириченко М. А. Основи образотворчої грамоти: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2002. 190 с.
9. Котляр В. П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей: Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2009. 200с.
10. Культурологія: українська та зарубіжна культура: навч. посіб. / М. М. Закович, І. А. Зазюн, О. М. Семашко та ін.; за ред. М. М. Заковича. Київ: Знання, 2004. 567 с.
11. Медведева Н. В. Особливості художнього сприймання у молодшому шкільному віці. Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту

- психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Житомир: Видво ЖДУ ім. І. Франка, 2013. Т. VI. Психологія обдарованості. Випуск 9. С. 278-288.
12. Степко М. Український авангард в контексті європейської мистецької культури (1910-ті – початок 1930-х років). Наукові записки НаУКМА, 2016. С.185- 198.
 13. Стрітьєвич Т. М. Особливості художнього сприйняття на заняттях з образотворчого мистецтва. Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград: КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. Вип. 103. С. 284-290.
 14. Танюк Л. Парастас: Іван Світличний, Алла Горська, Володимир Глухий, Мар'ян Крушельницький. Київ, 1998. 378 с.
 15. Терещенко О. П. Розвиток творчості дошкільника в образотворчій діяльності: навч. метод. посіб. Київ: Світич, 2009. 112 с.
 16. Українське мистецтво та архітектура кінця ХІХ - початку ХХ ст. / НАНУ. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського. Київ: Наук. думка, 2000. 456 с.
 17. Шевчук, Н. Олександр Богомазов та український динамізм: теоретичні аспекти стилю та його розквіт у 1920-х роках. Філософія та культура, 2018. С.118-122.
 18. Яремків М. Композиція: творчі основи зображення: навч. посіб. Тернопіль, 2005. 112 с.
 19. Brown, A., & Davis, R. Psychological Insights into Portrait Representation: A Study on Contemporary Art. *International Journal of Visual Arts*, 7(1), 2019, С. 112-125.
 20. Johnson, M. Understanding the Complexity of Portraiture: Methods and Interpretations. *Journal of Modern Artistic Expression*, 25(3), 2018, С. 88-102.
 21. *Portraits and Persons* Cynthia Freeland. OUP Oxford, 2010. С.136
 22. Smith, J. The Art of Portrait Painting: Exploring Techniques for Capturing Personality. *Journal of Art Studies*, 15(2), 2020, С.45-60.
 23. Nauann & Göbel. *Ölmalerei: Grundladen, Techniken, Motive*. Köln, 2010
 24. Will Gompertz. *Denken wie ein Künstler*. Deutschland: DuMont Buchverlag, 2018
 25. Will Gompertz. *Was gibt's zu sehen? 150 Jahre moderne Kunst*, Deutschland, 2017

ДОДАТКИ

Додаток А

Рис.1.1.

Рис.1.2.

Рис.1.3.

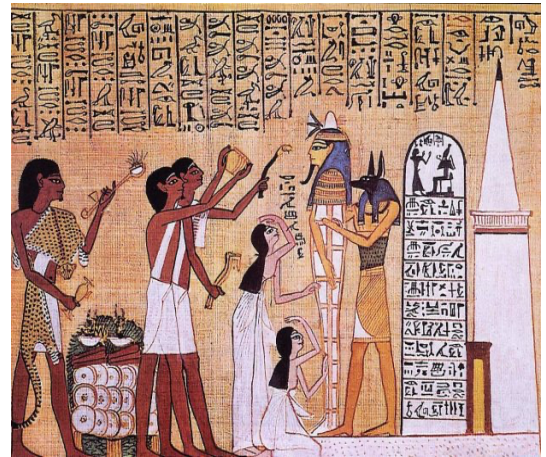

Рис.1.4

Рис.1.5 «Гермафродит і Силен»

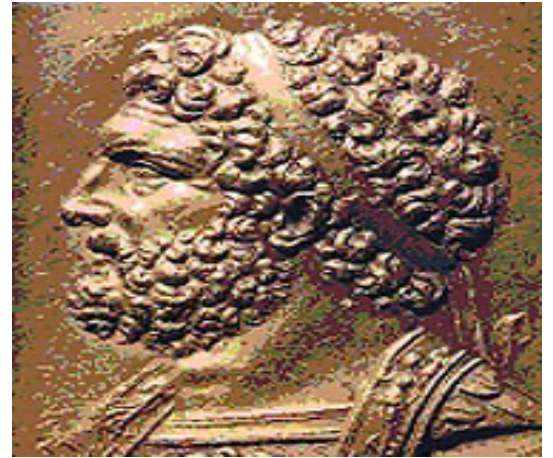

Рис.1.6 Філіп II Македонський

Рис.1.7 Олександр Македонський

Рис.1.8 «Коптська Ікона»

Рис.1.9 «Мадонна з Гвоздикою»

Леонардо да Вінчі

Рис. 1.10 «Мадонна зі щигликом»

Рафаель

Рис.1.11. фреска «Створення Адама» Мікеланджело Буонаротті

Рис.1.12. Юрій Сенченко, Арсен Савадов. «Сум Клеопатри»

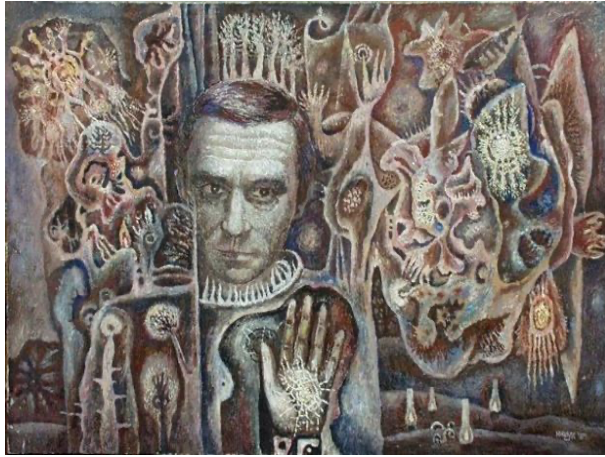

Рис.1.13. Іван Марчук. «Портрет Б. Ступки»

Рис.1.14. Тіберій Сільваші. «Відображення»

Рис.1.15. Гриця Ерте. «Жах надихае»

Рис.2.1.

Рис.2.2.

Рис.2.3.

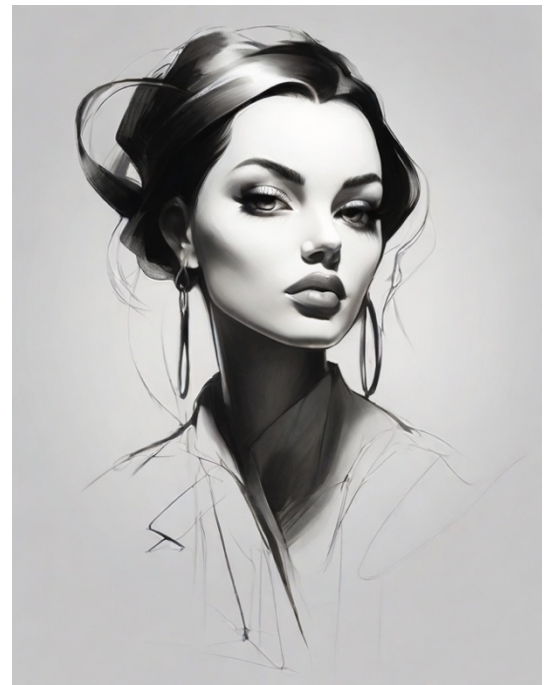

Рис. 2.4.

Рис.2.5

Рис.2.6

Рис.2.7

Рис.2.8

Рис.2.9

Рис.2.10

Рис.2.11

Рис.2.12

Рис.2.13

Рис.2.14

Рис.2.15

Рис.2.16

Рис.2.17

Рис.2.18

Рис.2.19

Рис.2.20

Рис.2.21

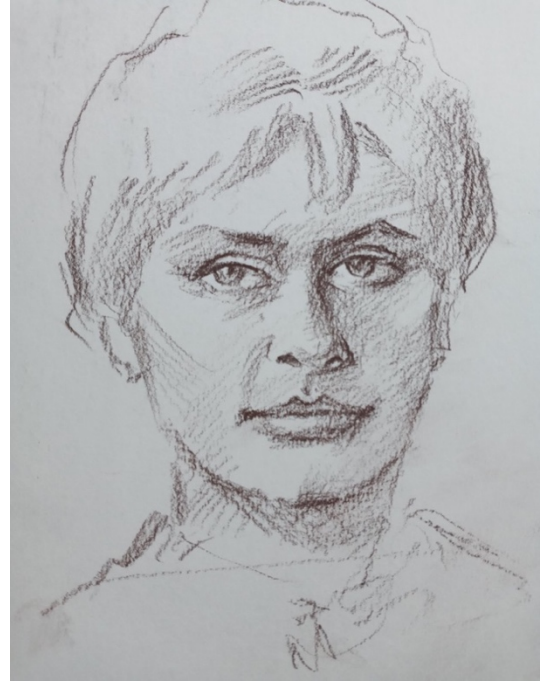

Рис.2.22

Рис.2.23

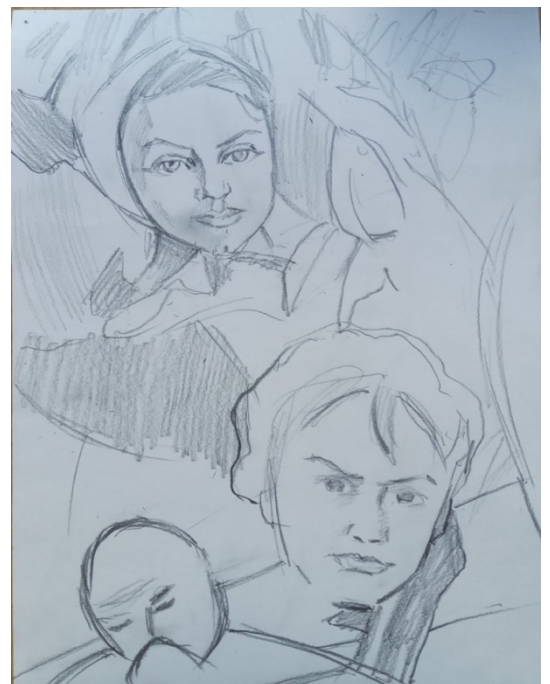

Рис.2.24

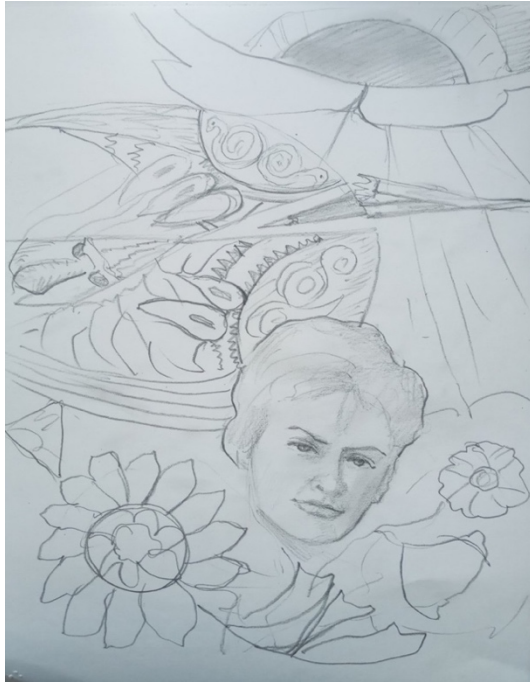

Рис.2.25

Рис.2.26

Рис.2.27

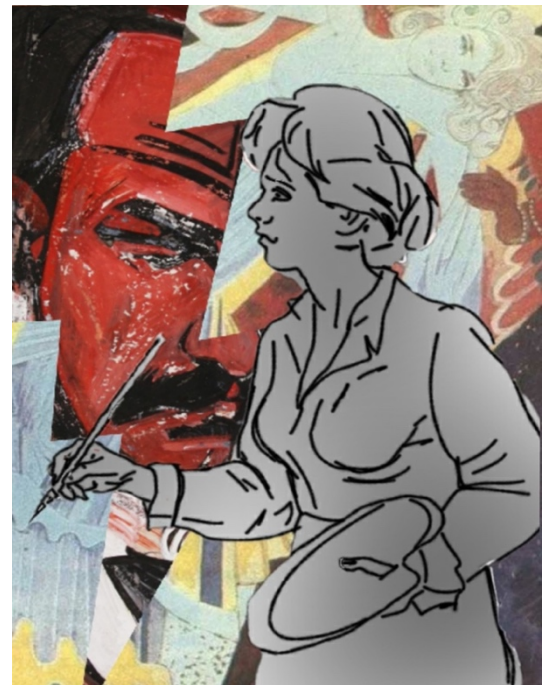

Рис.2.28

Рис.2.29

Рис.2.30

Рис.2.31

Рис.2.33. Етапи роботи над художнім твором

Рис.2.34. Завершальний етап роботи

Рис.2.35. Кваліфікаційна робота «Алла Горська-любов до України»
(полотно олія)